

Του Κώστα Ζούπη (ΣΠ.ΕΛ.Ε.Ο)

Το χωριό Καστέλλι βρίσκεται στο νομό Ηρακλείου Κρήτης και σε απόσταση 51 χλμ. από το Ηράκλειο. Είναι κτισμένο σε υψόμετρο 200μ. και περιβάλλεται από ελαιόδεντρα. Προς ΒΒΔ του χωριού, ανεβαίνοντας από τους λόφους-παρακλάδια της Ίδης (Ψηλορείτη), σε υψόμετρο περίπου 400μ. φτάνουμε στην είσοδο του Λαβύρινθου.

Ο Λαβύρινθος είναι αρχαίο λατομείο πέτρας, η διάνοιξη του οποίου άρχισε πιθανότατα την Πρώιμη Μινωική Εποχή και ογκόλιθοί του χρησιμοποιήθηκαν για το χτίσιμο της γειτονικής Γόρτυνας καθώς και της Φαιστού. Το λατομείο είναι υπόγειο, δηλαδή σκαμμένο μέσα στην καρδιά του λόφου χωρίς να υπάρχουν εσωτερικά δείγματα κοψίματος αυτού. Σχετικά με το Λαβύρινθο Γόρτυνας υπάρχουν πολλές αναφορές από ξένους περιηγητές που τον επισκέφθηκαν ξεκινώντας από τα χρόνια της ενετοκρατίας.

Οι επισκέπτες έγραφαν ή χάραζαν τα ονόματά τους και τις χρονολογίες στα πλευρικά τοιχώματα των διαδρόμων του λατομείου. Από το 12ο μ.Χ. αιώνα αρχίζουν επισκέψεις στην Κρήτη ξένων περιηγητών, πολλοί από τους οποίους ήταν και αξιόλογοι ερευνητές (γεωγράφοι, γεωλόγοι, αρχαιολόγοι, ιστορικοί κ.ά.) που επισκέφτηκαν και το Λαβύρινθο Γόρτυνος. Αναφέρουμε τους κυριότερους από αυτούς:

1. Ο Christophoro Buondelmondi , καθολικός ιερέας από τη Φλωρεντία, που επισκέφθηκε την Κρήτη τα χρόνια 1415 έως 1418.
2. Ο Laurentius Demonacis , που επισκέφθηκε την Κρήτη κατά τα χρόνια 1421 έως 1428.
3. Ο Pierre Belon , γάλλος φυσιοδίφης, που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1548.
4. Ο William Lithgow , άγγλος περιηγητής, που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1610.
5. Ο Bernard Randolph , άγγλος περιηγητής, που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1680.
6. Ο Joseph Pitton de Tournefort , γάλλος βοτανολόγος που επισκέφτηκε την Κρήτη το 1700 και παρατήρησε γραμμένες στο Λαβύρινθο Γόρτυνος τις χρονολογίες 1444, 1495.
7. Ο Richard Pococke , άγγλος κληρικός, που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1739.
8. Ο Claude - Etienne Savary , γάλλος περιηγητής που επισκέφθηκε την Κρήτη τα χρόνια 1779-1780.
9. Ο Charles - Nicolas Sigisbert Sonnini de Manoncourt , γάλλος φυσιοδίφης, που επισκέφθηκε την Κρήτη τα χρόνια 1777-1780.
10. Ο Guillaume Antoin Olivier , γάλλος εντομολόγος, που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1794.
11. Ο Frans Wilh . Sieber , αυστριακός γιατρός, που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1817.
12. Ο Robert Pashley , άγγλος περιηγητής, που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1834.
13. Ο Felix - Victor Raulin , γάλλος γεωλόγος. που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1845. Κατά την εποχή του η σπηλαιολογία χωρίστηκε από τη Φυσική -Γεωγραφία και αποτέλεσε ξεχωριστό κλάδο επιστήμης.

Επίσης σχετικά με το Λαβύρινθο έχουν γράψει κείμενα και άλλοι που ονομάζονται «Προβλεπταί» ή «Προνοηταί» και οι οποίοι είχαν καθήκοντα διοικητικά και στρατιωτικά για δύο χρόνια. Μετά τη λήξη της θητείας τους υπέβαλαν εκθέσεις προς την Ενετική Δημοκρατία σχετικές με την Κρήτη. Αναφέρουμε μερικούς:

1. Francesco Barozzi , γόνος της ενετικής οικογένειας Barozzi , 1577.
2. L unardo Querini , 1587.
3. Francesco Basilicata, μηχανικός , 1630.

4. Marco Boschini , σχεδιαστής χαρτών. 1658.

Το ιστορικό

Από τις εργασίες των ξένων και των ελλήνων περιηγητών - ερευνητών σχετικά με το Λαβύρινθο Γόρτυνος φαίνεται ότι μεγάλη εντύπωση προκαλούσε και προκαλεί η ονομασία και η χρήση του.

Το λατομείο κατά τους χρόνους της τουρκοκρατίας χρησιμοποιήθηκε από τους ντόπιους κατοίκους σαν κρυψώνα-καταφύγιο λόγω της δαιδαλώδους μορφής του. Επίσης υπάρχει ο μύθος ότι ο Λαβύρινθος Γόρτυνος αποτελούσε την κατοικία του Μινώταυρου.

Το 1941 οι γερμανικές κατοχικές δυνάμεις χρησιμοποίησαν τις πρώτες αίθουσες του λατομείου για αποθήκη πυρομαχικών και μάλιστα για να πετύχουν εύκολη πρόσβαση στην είσοδό του, που δεσπόζει πάνω στο λόφο όλης της γύρω περιοχής, διάνοιξαν δρόμο που χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα. Για τη διάνοιξη του δρόμου επιστράτευαν χωρικούς από τα γύρω χωριά και σήμερα ο δρόμος, αν και εγκαταλελειμμένος από καιρό, βρίσκεται σε ικανοποιητική κατάσταση και επιτρέπει την πρόσβαση μέχρι την είσοδο του σπηλαίου με αυτοκίνητο.

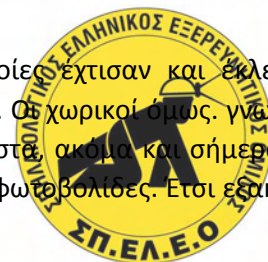
Οι Γερμανοί, για να προφυλάγουν την είσοδο από βομβαρδιστικές επιθέσεις, έχτισαν μπροστά του τσιμέντινο τούνελ-γαλαρία, μήκους 17μ., το οποίο προστάτευε από κάποια πιθανή έκρηξη τις αποθηκευμένες εκρηκτικές ύλες. Για την αποθήκευση και τη μεταφορά από και προς το λατομείο των εκρηκτικών χρησιμοποιούσαν μικρά βαγονέτα πάνω σε σιδερένιες ράγες. Για το φωτισμό των γαλαριών είχαν εγκαταστήσει στον πρώτο θάλαμο γεννήτρια παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, απ' όπου ξεκινούσαν σύρματα ηλεκτροφωτισμού και λάμπες τοποθετημένες στην οροφή των γαλαριών.

Οι Γερμανοί, κατά την αποχώρησή τους από την Κρήτη το 1945, ανατίναξαν τις γαλαρίες με τα πυρομαχικά και μεγάλο μέρος των πρώτων θαλάμων του λατομείου γκρεμίστηκε, πλακώνοντας αρκετές γαλαρίες. Σημειώνουμε εδώ ότι οι Γερμανοί είχαν χτίσει στα πλευρικά τοιχώματα των γαλαριών τοιχία μέχρι την οροφή και είχαν παγιδεύσει μεγάλες βόμβες ανάμεσα στις χτισμένες πέτρες, έτσι η κατακρήμνιση των πρώτων γαλαριών του λατομείου ήταν μεγάλη.

Το 1955 το Ελληνικό Δημόσιο, όπως αναφέρουν οι χωρικοί της περιοχής, συνήψε σύμβαση με ιταλική εταιρεία που θα έκανε εκσκαφές στις γκρεμισμένες από την έκρηξη γαλαρίες, για να βγάλει τις ποσότητες πυρομαχικών που είχαν καταπλακωθεί και να χρησιμοποιήσει τους κάλυκες των οβίδων αφαιρώντας την εκρηκτική ύλη (μπαρούτι). Αυτό γιατί οι κάλυκες αποτελούνται από κράμα χαλκού που χρησιμοποιείται για διάφορες χρήσεις. Μεγάλες ποσότητες πυρομαχικών μεταφέρθηκαν έξω από τις γαλαρίες και καθάρισε από τις επικίνδυνες ύλες μεγάλο μέρος του σπηλαίου. Όμως παρέμειναν αρκετές ποσότητες βλημάτων.

Οι χωρικοί της περιοχής έμπαιναν στο λατομείο κατά τις περιόδους των γιορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και χρησιμοποιούσαν το μπαρούτι που είχε μείνει μέσα για να φτιάχνουν κροτίδες και βεγγαλικά. Χρησιμοποιούσαν για φωτισμό αναμμένα κεριά και δάδες και έτσι υπήρχε μεγάλος κίνδυνος έκρηξης. Το 1962, σε μια επίσκεψη που έκαναν στο λατομείο δύο ξένοι επισκέπτες και δύο κάτοικοι της περιοχής ως οδηγοί τους, σημειώθηκε έκρηξη, με αποτέλεσμα να γίνει κατακρήμνιση των πρώτων γαλαριών και οι ίδιοι να σκοτωθούν.

Τότε ειδοποιήθηκαν οι Ελληνικές Στρατιωτικές Υπηρεσίες, οι οποίες έχτισαν και έφτιαξαν με τσιμέντο την κύρια είσοδο, για να αποφευχθούν νέα θύματα από εκρήξεις. Οι χωρικοί όμως, γνωρίζοντας και άλλη είσοδο, συνέχισαν να μπαίνουν και να βγάζουν μπαρούτι. Μάλιστα, ακόμα και σήμερα, πολλά παιδιά του γυμνασίου πηγαίνουν και παίρνουν μπαρούτι για να φτιάξουν φωτοβολίδες. Έτσι εξακολουθεί να υπάρχει κίνδυνος έκρηξης με ανθρώπινα θύματα.

Η περιγραφή

Το Λαβύρινθο Γόρτυνος επισκέφτηκε στις 30.4 - 3.5.1982 τετραμελής σπηλαιολογική ομάδα του ΣΠΕΛΕΟ, που την αποτελούσαν οι: Δαουάχερ Νιζάμ, Ζούπης Κώστας, Κόνιαρη Ελένη και Ρωμανάς Πέτρος, με σκοπό την εξερεύνηση, χαρτογράφηση και φωτογράφιση, ύστερα από πρόσκληση του κ. Μανώλη Βολονάκη, κατοίκου Καστελλίου. Η ομάδα, ύστερα από συνεχόμενη παραμονή δύο ημερών μέσα στο σπήλαιο, ολοκλήρωσε τις εργασίες της.

Οι σπηλαιολογοί μπήκαν στο Λαβύρινθο, αφού χρειάστηκε να βγάλουν βράχους, πέτρες και χώματα που έφραζαν τον εξαιρεστικό αγωγό του τσιμεντένιου τούνελ, το οποίο είχαν χτίσει οι Γερμανοί για να προφυλάσσουν την είσοδο, και αφού πήδηξαν από ύψος 4 μέτρων στο δάπεδο της εισόδου του σπηλαίου. Στο δάπεδο υπάρχουν διάσπαρτοι, διαβρωμένοι από την υγρασία και την πολυκαιρία, κάλυκες και βλήματα, τα οποία δημιουργούν αρκετούς κινδύνους.

Προχωρώντας, στο αριστερό μέρος του δαπέδου της επόμενης αίθουσας υπάρχουν δύο τσιμεντένιες βάσεις, στις οποίες στηρίζονταν οι γεννήτριες παραγωγής ρεύματος. Λίγο πιο κάτω, στις δύο μικρές αίθουσες που υπάρχουν δεξιά και αριστερά, είναι σωρευμένα σιδερένια κιβώτια μεταφοράς οβίδων, καθώς επίσης και περίπου εκατό οβίδες. Όλα αυτά είναι σκουριασμένα και διαβρωμένα σε μεγάλο βαθμό.

Στη μεγάλη αίθουσα που ανοίγεται μπροστά μας υπάρχουν τετράγωνα υποστυλώματα, χτισμένα με πέτρες και τσιμέντο για να υποβαστάζουν την οροφή. Από εδώ επίσης ξεκινούν αρκετοί διάδρομοι οι οποίοι προχωρούν προς το βάθος.

Πολλοί από τους διαδρόμους έχουν χρησιμοποιηθεί για αποθήκες πυρομαχικών και στην οροφή υπάρχουν εμφανή τα σημεία στήριξης των καλωδίων φωτισμού. Ακολουθώντας το διάδρομο προς τα αριστερά περνάμε από μεγάλη αίθουσα, στα πλαϊνά τοιχώματα της οποίας υπάρχουν στοιβαγμένες πέτρες, απομεινάρια από την εκμετάλλευση κατά τους αρχαίους χρόνους. Για την υποστύλωση της οροφής του λατομείου, οι αρχαίοι άφηναν ανά διαστήματα μεγάλα τετράγωνα κομμάτια βράχου σαν κολόνες. Τα άχρηστα κομμάτια πέτρας τα στοιβαζαν στις άκρες των αιθουσών που ήδη είχαν εκμεταλλευτεί και μετέφεραν έξω από το λατομείο μόνον τους τετραγωνισμένους ογκόλιθους.

Συνεχίζοντας την εξερεύνηση, στρίβουμε αριστερά, απ' όπου αρχίζει κατηφορικός διάδρομος, χαμηλός, με στοιβαγμένες δεξιά και αριστερά πέτρες, ο οποίος έχει αρκετές διακλαδώσεις χωρίς συνέχεια. Ο διάδρομος αυτός, έχει κατεύθυνση δυτική και καταλήγει σε σταυροειδή διακλάδωση, απ' όπου ακολουθώντας το αριστερό της σκέλος φτάνουμε στη δεύτερη είσοδο του Λαβύρινθου. Και αυτή η είσοδος είναι κλεισμένη με σιδερένια κάγκελα και από έξω έχουν στοιβαχτεί πολλοί ογκόλιθοι. οι οποίοι εμποδίζουν τη δίοδο. Από την είσοδο μπαίνει το φως της ημέρας, ενώ οι σπηλαιολόγοι με αρκετή δυσκολία κατόρθωσαν να βγουν έξω. Οι διαστάσεις της εισόδου είναι δύο μέτρα ύψος και ενάμισι μέτρο πλάτος. Αριστερά από την είσοδο προς το βάθος ανοίγεται διάδρομος που οδηγεί σε μεγάλη αίθουσα, απ' όπου έβγαζαν ογκόλιθους και φαίνονται τα σημάδια της σμίλης των λατόμων στο βράχο. Σε ένα κοίλωμα που έχει ανοιχθεί τεχνητά στο βράχο υπάρχει ο μοναδικός διάκοσμος όλου του σπηλαίου, που αποτελείται από μικρούς σταλακτίτες και έχει το σχήμα μιας μικρής φάτνης διαστάσεων ενός μέτρου μήκους και μισού μέτρου πλάτους.

Αφού επιστρέψουμε στη σταυροειδή διακλάδωση, γιατί δεν υπάρχει περαιτέρω συνέχεια του διαδρόμου, ακολουθούμε τη δεξιά οδό, όπου ανοίγεται διάδρομος με δύο τυφλές διακλαδώσεις και οδηγεί με διεύθυνση βόρεια στις κεντρικές αίθουσες του λατομείου. Εδώ υπάρχουν μεγάλες αίθουσες με αρκετά υποστυλώματα, καθώς και στοιβαγμένες στα πλάγια σειρές από πέτρες. Φαίνονται καθαρά τα μέτωπα, όπου οι αρχαίοι έσκαβαν το βράχο και έβγαζαν μεγάλα τετραγωνισμένα και παραλληλόγραμμα κομμάτια ογκόλιθων. Επίσης διακρίνονται καθαρά τα ίχνη από τις σμίλες που χρησιμοποιούσαν για να κόψουν το βράχο. Σε αρκετά σημεία ο τρόπος σμίλευσης είναι «ψαροκόκαλος». Εντύπωση προξενεί η

συμμετρία των κομμένων ογκόλιθων, καθώς και το μέγεθος μερικών που δεν έχουν κοπεί τελείως και βρίσκονται στηριγμένοι στο δάπεδο σε μία ή δύο επιφάνειες.

Επίσης υπάρχει και μεγάλος όγκος από στοιβαγμένα άχρηστα κομμάτια πέτρας στα πλαϊνά τοιχώματα των διαδρόμων. Συνεχίζοντας με κατεύθυνση προς ανατολάς, αφού περάσουμε και άλλο μέτωπο κοπής, βρισκόμαστε σε διακλάδωση δύο διαδρόμων. Ακολουθώντας σε ευθεία κατεύθυνση τον έναν από αυτούς, φτάνουμε πάλι σε διακλάδωση απ' όπου το αριστερό τμήμα οδηγεί σε μέτωπο κοπής παρόμοιο με το κύριο μέτωπο του λατομείου. Στρίβοντας δεξιά στη διακλάδωση ακολουθούμε διάδρομο, με στοιβαγμένες δεξιά και αριστερά μεγάλες ποσότητες άχρηστου υλικού, ο οποίος μας φέρνει σε μια μεγάλη αίθουσα με το όνομα «Τράπεζα».

Στην αίθουσα αυτή υπάρχουν γραμμένα σε όλα τα πλευρικά της τοιχώματα καθώς και στην οροφή της ονόματα από τους επισκέπτες που έφτασαν μέχρι εδώ, καθώς και χρονολογίες από τις οποίες η παλαιότερη που παρατηρήσαμε ήταν 1510. Επίσης σε μικρά κομμάτια βράχων που είναι τοποθετημένα σε κοιλώματα των πλαϊνών τοιχωμάτων της αίθουσας υπάρχουν γραμμένα τα ονόματα πολλών στρατιωτών, που προφανώς επισκέφτηκαν την αίθουσα την εποχή που κλείστηκε από το στρατό η είσοδος του λατομείου. Η αίθουσα της «Τράπεζας» περιγράφεται από πολλούς ξένους περιηγητές που επισκέφτηκαν το Λαβύρινθο.

Επιστρέφοντας στη διακλάδωση ακολουθούμε πορεία προς νότο, μέσα από διάδρομο με αρκετές διακλαδώσεις καθώς και με μεγάλες ποσότητες από στοιβαγμένες πέτρες δεξιά και αριστερά, και βρίσκουμε συνεχώς μέτωπα εξόρυξης ογκόλιθων. Συναντούμε επίσης και πολλές κολόνες βράχων - υποστυλώματα της οροφής.

Ύστερα από μια μεγάλη παράκαμψη, κατά την επιστροφή μας προς την κύρια είσοδο, φθάνουμε από κατηφορικό στενό διάδρομο στο σημείο όπου σημειώθηκε η έκρηξη και παρατηρούμε μεγάλη πτώση ογκόλιθων και κομματιών από την οροφή. Επίσης εντύπωση δημιουργεί το καφέ σκούρο χρώμα που επικρατεί καθώς και η μεγάλη σαθρότητα των βράχων λόγω της πίεσης των αερίων που δημιουργήθηκε κατά την έκρηξη. Αισθητή ήταν η μυρωδιά από μπαρούτι στους χώρους εκείνους.

Συνεχίζοντας φτάνουμε στις μεγάλες πρώτες αίθουσες. με τους σωρούς των οβίδων, έχοντας διαγράψει ένα μεγάλο κύκλο. Σημειώνουμε εδώ ότι σε αρκετά σημεία της διαδρομής στις πρώτες αίθουσες βρήκαμε αρκετές ποσότητες μπαρουτιού σε ράβδους, καθώς και ανοιγμένους κάλυκες.

Το μέγιστο μήκος από την είσοδο προς το μακρύτερο σε ευθεία γραμμή μέτωπο εξόρυξης είναι 350μ., το μέγιστο πλάτος 500μ., το μέγιστο ύψος οροφής 5μ. και το ελάχιστο ύψος οροφής 1μ. Το μέγιστο πλάτος διαδρόμων είναι 4μ. και το ελάχιστο 1μ. Η θερμοκρασία ήταν 17 C περίπου, και η υγρασία 60. Η κυκλοφορία του αέρα είναι πολύ καλή και καθιστά την παραμονή στο σπήλαιο απροβλημάτιστη

